

Online ISSN 2335-2388

RESPECTUS PHILOLOGICUS

2014 Nr. 26 (31)

RESPECTUS PHILOLOGICUS Nr. 26 (31)

MOKSLINIS TĖSTINIS LEIDINYS

Leidžia Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas ir Jano Kochanovskio universiteto Humanitarinis fakultetas Kielcuose du kartus per metus (balandžio 25 d. ir spalio 25 d.).

Mokslo kryptis: filologija (04H). Mokslo sritys: gramatika, semantika, semiotika, sintaksė (H 352), bendroji ir lyginamoji literatūra, literatūros kritika, literatūros teorija (H 390).

Pagrindinės kalbos: lietuvių, lenkų, anglų, rusų.

CZASOPISMO NAUKOWE

Wydawcy: Uniwersytet Wileński – Wydział Humanistyczny w Kownie oraz Uniwersytet Jana Kochanowskiego – Wydział Humanistyczny w Kielcach. Ukazuje się dwa razy w roku: 25 kwietnia i 25 października.

Kierunek naukowy: filologia (04H). Dyscypliny naukowe: gramatyka, semiotyka, semantyka, syntaktyka (H 352), literatura ogólna i porównawcza, krytyka literacka, teoria literatury (H 390).

Podstawowe języki: polski, litewski, angielski i rosyjski.

ONGOING ACADEMIC PUBLICATION

Published twice a year (April 25, October 25) by Vilnius University Kaunas Faculty of Humanities and The Jan Kochanowski University Faculty of Humanities in Kielce.

Scientific field: philology (04H). Research areas: grammar, semantics, semiotics, syntax (H 352), general and comparative literature, literary criticism, literary theory (H 390).

The journal accepts articles and correspondence written in English, Lithuanian, Polish and Russian.

DUOMENŲ BAZĖS / BAZY DANYCH / ABSTRACTING AND INDEXING

Elektronische Zeitschriftenbibliothek (2002) Arianta (2002) Balcan Rusistics (2004)	Frei zugängliche E-Journals Universitätsbibliothek Regensburg Naukowe i branżowe polskie czasopisma elektroniczne Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego Russian Language, Literature and Cultural Studies
C.E.E.O.L. (2005)	Central and Eastern European Online Library DFG Nationallizenzen
EBSCO (2006)	Humanities International Complete Humanities Source Current Abstracts Humanities International Index TOC Premier
MLA (2007)	Modern Language Association International Bibliography
Index Copernicus (2008) Lituanistika (2011) Linguistic Bibliography Online (2012) Ulrichs (2013)	Index Copernicus International Journal Master List The database of the humanities and social sciences in Lithuania Brill Leiden, Netherlands Ulrich's Periodicals

PATIKRA / WERYFIKACJA / VERIFICATION

Redakcijos adresas / Adres redakcji / Address of the editorial board

Žurnalas „Respectus Philologicus“

Respectus Philologicus

Vilniaus universitetas

Vilnius University

Kauno humanitarinis fakultetas

Kaunas Faculty of Humanities

Muitinės g. 8, LT-44280 Kaunas, Lietuva

Muitines 8, Kaunas 44280, Lithuania

Tel. +370 37 750 536

El. paštas / E-mail Respectus.Philologicus@khf.vu.lt

Interneto svetainė / Strona internetowa / Homepage www.rephi.khf.vu.lt

Moksliniai ir kalbos redaktoriai / Redakcja naukowa i językowa / Proof-readers

Gabija Bankauskaitė-Sereikienė (lietuvių kalba / język litewski / Lithuanian language)

Kazimierz Luciński, Beata Piasecka (lenkų kalba / język polski / Polish language)

Giedrė Drėgvaitė (anglų kalba / język angielski / English language)

Eleonora Lassan, Viktorija Makarova (rusų kalba / język rosyjski / Russian language)

Vertimas / Tłumaczenie / Translation

Beata Piasecka, Živilė Nemickienė

Pagrindinė redaktorė / Redaktor prowadzący / Publishing editor

Viktorija Makarova

Print ISSN 1392-8295, Online ISSN 2335-2388

© Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas, 2014

© Uniwersytet Jana Kochanowskiego – Wydział Humanistyczny w Kielcach, 2014

REDAKTORIŲ KOLEGIJA — KOLEGIUM REDAKCYJNE

- Eleonora Lissan** VU KHF profesorė, habil. dr. (04H), Lietuva, *vyriausioji redaktorė*
 Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny
 w Kownie, dr hab. (04H), Litwa, *redaktor naczelny*
- Kazimierz Luciński** Jano Kochanovskio universiteto Kielcuose profesorius, habil. dr.
 (04H), Lenkija, *vyriausiosios redaktorės pavaduotojas*
 Profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, dr hab.
 (04H), Polska, *zastępcza redaktora naczelnego*
- Irina Oukhvanova-Shmygova** Baltarusijos valstybinio universiteto profesorė, dr. (04H), Balta-
 rusija, *vyriausiosios redaktorės pavaduotoja*
 Profesor Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego, dr (04H),
 Białoruś, *zastępcza redaktora naczelnego*
- Gabija Bankauskaitė-
 Sereikienė** VU KHF profesorė, dr. (04H), Lietuva, *atsakingoji sekretorė*
 Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny
 w Kownie, dr (04H), Litwa, *sekretarz kolegium*
- Daiva Aliūkaitė** VU KHF docentė, dr. (04H), Lietuva
 Docent Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w
 Kownie, dr (04H), Litwa
- Danutė Balšaitytė** VU Užsienio kalbų instituto profesorė, dr. (04H), Lietuva
 Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Instytut Języków Obcych,
 dr (04H), Litwa
- Wiesław Caban** Jano Kochanovskio universiteto Kielcuose profesorius, habil. dr.
 (05H), Lenkija
 Profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, dr hab.
 (05H), Polska
- Renato Corsetti** Romos universiteto „La Sapienza“ profesorius, habil. dr. (04H),
 Italija
 Profesor Uniwersytetu Rzymskiego „La Sapienza“, dr hab. (04H),
 Włochy
- Anatolij Chudinov** Uralo valstybinio pedagoginio universiteto profesorius, dr. (04H),
 Rusija
 Profesor Uralskiego Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego,
 dr (04H), Rosja
- Hans-Jürgen Diller** Bochumo Ruhro universiteto profesorius, habil. dr. (04H),
 Vokietija
 Profesor Uniwersytetu Ruhry w Bochum, dr hab. (04H),
 Niemcy
- Alozas Gudavičius** Šiaulių universiteto profesorius, habil. dr. (04H), Lietuva
 Profesor Uniwersytetu w Šiauliai, dr hab. (04H), Litwa
- Laima Kalėdienė** Lietuvių kalbos instituto vyriausioji mokslo darbuotoja,

- profesorė, dr. (04H), Lietuva
Starszy pracownik naukowy, profesor w Instytucie Języka Litewskiego, dr (04H), Litwa
- Juris Kastinš** Latvijos universiteto profesorius, habil. dr. (04H), Latvija
Profesor Uniwersytetu Łotewskiego w Rydze, dr hab. (04H), Łotwa
- Asta Kazlauskienė** Vytauto Didžiojo universiteto profesorė, dr. (04H), Lietuva
Profesor Uniwersytetu Witolda Wielkiego, dr (04H), Litwa
- Jurij Kleiner** Sankt Peterburgo universiteto profesorius, habil. dr. (04H), Rusija
Profesor Uniwersytetu w Sankt Petersburgu, dr hab. (04H), Rosja
- Aleksandras Krasnovas** VU KHF profesorius, dr. (04H), Lietuva
Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr (04H), Litwa
- Jadvyga Krūminienė** VU KHF profesorė, dr. (04H), Lietuva
Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr (04H), Litwa
- Jurgita Mikelionienė** Kauno technologijos universiteto docentė, dr. (04H), Lietuva
Docent Uniwersytetu Technologicznego w Kownie, dr (04H), Litwa
- Gerald E. Mikkelson** Kanzaso universiteto profesorius, dr. (04H), JAV
Profesor Uniwersytetu w Kansas, dr (04H), USA
- Olegas Poliakovas** VU KHF profesorius, habil. dr. (04H), Lietuva
Profesor Uniwersytetu Wileńskiego – Wydział Humanistyczny w Kownie, dr hab. (04H), Litwa
- Marek Ruskowski** Jano Kochanovskio universiteto Kielcuose profesorius, habil. dr. (04H), Lenkija
Profesor Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, dr hab. (04H), Polska
- Yuri Stulov** Minsko valstybinio lingvistikos universiteto profesorius, dr. (04H), Europos „Amerikos studijų asociacijos“ Baltarusijos filialo prezidentas, Baltarusija
Profesor Państwowego Uniwersytetu Lingwistycznego w Mińsku, dr (04H), prezes białoruskiej filii Europejskiego Stowarzyszenia Studiów Amerykanistycznych, Białoruś
- Leona Tokor** Jeruzalės hebrajų universiteto profesorė, habil. dr. (04H), Izraelis
Profesor Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie, dr hab. (04H), Izrael

EDITORIAL BOARD

Eleonora Lissan	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania, <i>editor-in-chief</i>
Kazimierz Luciński	Professor (04H), The Jan Kochanowski University in Kielce, Poland, <i>deputy editor-in-chief</i>
Irina Oukhvanova-Shmygova	Professor (04H), Belarusian State University, Belarus, <i>deputy editor-in-chief</i>
Gabija Bankauskaitė-Sereikienė	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania, <i>managing secretary</i>
Daiva Aliūkaitė	Associate Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania
Danutė Balšaitytė	Professor (04H), Vilnius University (Institute of Foreign Languages), Lithuania
Wiesław Caban	Professor (05H), The Jan Kochanowski University in Kielce, Poland
Renato Corsetti	Professor (04H), Sapienza University of Rome, Italy
Anatolij Chudinov	Professor (04H), Ural State Pedagogical University, Russia
Hans-Jürgen Diller	Professor (04H), Ruhr University Bochum, Germany
Aloyzas Gudavičius	Professor (04H), Šiauliai University, Lithuania
Laima Kalėdienė	Professor (04H), Senior Researcher, Institute of the Lithuanian Language, Lithuania
Juris Kastinš	Professor (04H), University of Latvia, Latvia
Asta Kazlauskienė	Professor (04H), Vytautas Magnus University, Lithuania
Jurij Kleiner	Professor (04H), St. Petersburg State University, Russia
Aleksandras Krasnovas	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania
Jadvyga Krūminienė	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania
Jurgita Mikelionienė	Associate Professor (04H), Kaunas University of Technology, Lithuania
Gerald E. Mikkelsen	Professor (04H), The University of Kansas, USA

Olegas Poliakovas	Professor (04H), Vilnius University (Kaunas Faculty of Humanities), Lithuania
Marek Ruzkowski	Professor (04H), The Jan Kochanowski University in Kielce, Poland
Yuri Stulov	Professor (04H), Minsk State Linguistic University, President of European Association for American Studies in Belarus, Belarus
Leona Toker	Professor (04H), The Hebrew University of Jerusalem, Israel

TURINYS / SPIS TREŚCI

I. DISKURSO IR NARATYVO TYRIMAI / BADANIA NAD DISKURSEM I NARRACJĄ

Olga Senkāne (Latvija / Łotwa). Implied Author in Philosophical Novels.....	13
Ewa Piotrowska-Oberda (Lenkija / Polska). The Quest for Knowledge in the <i>King James Bible</i>	27
Jurgita Astrauskienė, Jadvyga Krūminienė (Lietuva / Litwa). John Webster's Drama <i>The Duchess Of Malfi</i> : The Contexts and Contests of Wit	44
Елена Бразговская (Rusija / Rosja). Человек в «точках интенсивности»: сад как пространство самоидентификации	57
Анна Дащенко (Ukraina / Ukraina). «Послесловие к запискам о надписях на бронзе и камнях» Ли Цинчжао	68
Anna Wzorek (Lenkija / Polska). Wojciech Żukrowski (jakiego nie pamiętamy) – dla małoletniego odbiorcy	87
Kristina Bačiulienė (Lietuva / Litwa). Meilės kalba Marcelijaus Martinaičio knygoje <i>Atmintys</i>	98
Ewa Anna Piasta (Lenkija / Polska). Funkcja milczenia w powieści <i>Chusta Weroniki</i> Gertrudy von le Fort.....	110
Agnieszka Łobodziec (Lenkija / Polska). Violent Black Man and the Myth of Black Macho in Eugene O'Neill's <i>The Dreamy Kid</i>	123
Svetozar Poštić (Lietuva / Litwa). To Act or not to Act: How Coleridge Changed the Way We See <i>Hamlet</i>	133

II. KALBA. VISUOMENĖ. KULTŪRA / JEZYK. SPOŁECZEŃSTWO. KULTURA

Tatyana Skrebtsova (Rusija / Rosja). The Concepts “Centre” and “Periphery” in the History of Linguistics: From Field Theory to Modern Cognitivism	144
Лара Синельникова (Ukraina / Ukraina). Дискурсивное пространство лингвокультурного типажа «профессор».....	152
Dorota Połowniak-Wawrzonek (Lenkija / Polska). Metafora w ujęciu kognitywnym.....	166
Gabija Bankauskaitė-Sereikienė, Eglė Keturakienė (Lietuva / Litwa). Amžinas dabartiškumas <i>Naujosios Romuvos</i> (1931–1940) reklamos	177
Skirmantė Biržietienė, Eglė Gabrėnaitė (Lietuva / Litwa). Eristinis argumentavimas reklamoje	190
Elżbieta Michow (Lenkija / Polska). Polskie i bułgarskie frazeologizmy somatyczne motywowane przez nazwy części ciała służących do myślenia	203
Małgorzata Krzysztofik (Lenkija / Polska). Aksjologia czasu antropologicznego w XVII-wiecznych kalendarzach gdańskich Stefana Furmana	217

Greta Kaušikaitė, Tatyana Solomonik-Pankrašova (Lietuva / Litwa). Vernacular Translation as Enarratio Poetarum: Cædmon's "Hymn of Creation"	230
Ирина Роляк (Lenkija / Polska). Об особенностях терминологической группы слов со значением 'цена – стоимость' / 'cena – wartość' и проблеме их эквивалентности в переводе	239
Marek Przeniosło, Małgorzata Przeniosło (Lenkija / Polska). Wilno i Wileńszczyzna w okresie ewakuacji wojsk i władz rosyjskich w 1915 r.	248
Iłona Mickienė, Rita Baranauskienė (Lietuva / Litwa). Veliuonos apylinkių pravardžių struktūros ypatumai: antrinės pravardės	262
 III. SKAUDŪS KLAUSIMAI / DRAŽLIWE KWESTIE	
Алла Дюмидова, Виктория Макарова (Lietuva / Litwa). Движение «естественное родительство» – как (как бы) противостояние обществу потребления	270
 IV. MŪSŲ VERTIMAI / NASZE PRZEKŁADY	
John R. Taylor (Naujoji Zelandija / Nowa Zelandia). Kalba mąstyme. II dalis. Vertė / Tłum. Živilė Nemickienė	283
 V. MOKSLINIO GYVENIMO KRONIKA / KRONIKA ŻYCIA NAUKOWEGO	
Knygų recenzijos / Recenzje książek	
Йенс Херльт (Šveicarija / Szwajcaria). КОВТУН, Н. В. (ред.), 2014. <i>Кризис литературоцентризма. Утрата идентичности vs. новые возможности</i> . Москва: Флинта	295
Gabija Bankauskaitė-Sereikienė (Lietuva / Litwa). MAČIULIS-MAIRONIS, Jonas, 2014. <i>Pavasario balsai. 1920 metų leidimo maketo fotografinė kopija</i> . Rengėja ir įvadinio teksto autorė Virginija Babonaitė. Kaunas: Naujasis lankas	298
Michał Mazurkiewicz (Lenkija / Polska). BISKUPSKI, Mieczysław B. B., 2011. <i>Nieznana wojna Hollywood przeciwko Polsce 1939–1945</i> . Warszawa: Fijorr Publishing	302
Ewa Kula, Tomasz Maliszewski (Lenkija / Polska). LOBANOV, N. A., MAŹEIKIENĖ, N., SKVORTSOV, V. N. (Eds), 2013. <i>Continuous education as a prerequisite of the development of professional competences. Monography</i> , Saint-Petersburg	304
Anonsai / Zapowiedzi	308
 VI. REIKALAVIMAI STRAIPSNIAM / ZASADY OPRACOWYWANIA PUBLIKACJI	
VII. MŪSŲ AUTORIAI / NASI AUTORZY	
	323

CONTENTS

I. RESEARCH OF DISCOURSE AND NARRATIVE

Olga Senkāne (Latvia). Implied Author in Philosophical Novels	13
Ewa Piotrowska-Oberda (Poland). The Quest for Knowledge in the <i>King James Bible</i>	27
Jurgita Astrauskienė, Jadvyga Krūminienė (Lithuania). John Webster's Drama <i>The Duchess of Malfi</i> : The Contexts and Contests of Wit	44
Elena Brazgovskaya (Russia). Man in the "Points of Intensity": Garden as a Space of Self-Identification.	57
Ganna Dashchenko (Ukraine). "Postface to a Catalogue on Bronze and Stone Inscriptions" by Li Qingzhao	68
Anna Wzorek (Poland). Wojciech Żukrowski (who We do not Remember) – for the Young Reader	87
Kristina Bačiulienė (Lithuania). Language of Love in Marcelijus Martinaitis <i>Atmintys</i>	98
Ewa Anna Piasta (Poland). The Function of Silence in Gertrud von le Fort's Novel <i>The Veil of Veronica</i>	110
Agnieszka Łobodziec (Poland). Violent Black Man and the Myth of Black Macho in Eugene O'Neill's <i>The Dreamy Kid</i>	123
Svetozar Poštić (Lithuania). To Act or not to Act: How Coleridge Changed the Way We See <i>Hamlet</i>	133

II. LANGUAGE. SOCIETY. CULTURE

Tatyana Skrebtsova (Russia). The Concepts "Centre" and "Periphery" in the History of Linguistics: From Field Theory to Modern Cognitivism	144
Lara Sinelnikova (Ukraine). Discourse Space of the Linguocultural Character Type "Professor"	152
Dorota Połowniak-Wawrzonek (Poland). Metaphor in Cognitive Approach	166
Gabija Bankauskaitė-Sereikienė, Eglė Keturakienė (Lithuania). Eternal Contemporaneity in Advertisements of <i>Naujoji Romuva</i> (1931–1940).....	177
Skirmantė Biržietienė, Eglė Gabrėnaitė (Lithuania). Eristic Argumentation in Advertising....	190
Elżbieta Michow (Poland). Polish and Bulgarian Somatic Phrases Justified with the Names of the Parts of the Body Designed for Thinking	203
Malgorzata Krzysztofik (Poland). Axiology of Anthropological Time in Stefan Furman's Calendars of the 17 th Century Gdansk.	217
Greta Kaušikaitė, Tatyana Solomonik-Pankrašova (Lithuania). Vernacular Translation as Enarratio Poetarum: Cædmon's "Hymn of Creation"	230

Irina Rolak (Poland). On the Peculiarities of Terminological Word Group with Meaning “Value-Based Pricing” and the Problem of Their Equivalence in Translation.....	239
Marek Przeniosło, Małgorzata Przeniosło (Poland). Vilnius and the Vilnius Region in the Period of Evacuation of Russian Army and Authorities in 1915.....	248
Ilona Mickienė, Rita Baranauskienė (Lithuania). The Peculiarities of Nickname Structure in the Vicinity of Veliuona: Secondary Nicknames	262
 III. SENSITIVE ISSUES	
Ala Diomidova, Viktorija Makarova (Lithuania). Movement of “Natural Parenting” as (as if) a Confrontation with a Consumer Society	270
 IV. OUR TRANSLATIONS	
John R. Taylor (New Zealand). Kalba mūsų mintyse. II dalis / Language in the Mind. Part II. Translated by Živilė Nemickienė.....	283
 V. SCIENTIFIC LIFE CHRONICLE	
Book reviews	
Йенс Херльт (Switzerland). КОБТУН, Н. В. (ed.), 2014. <i>Кризис литературоцентризма. Утрата идентичности vs. новые возможности</i> . Москва: Флинта	295
Gabija Bankauskaitė-Sereikienė (Lithuania). MAČIULIS-MAIRONIS, Jonas, 2014. <i>Pavasario balsai. 1920 metų leidimo maketo fotografinė kopija</i> . Ed. Virginija Babonaitė. Kaunas: Naujasis lankas	298
Michał Mazurkiewicz (Poland). BISKUPSKI, Mieczysław B. B., 2011. <i>Nieznana wojna Hollywood przeciwko Polsce 1939–1945</i> . Warszawa: Fijorr Publishing	302
Ewa Kula, Tomasz Maliszewski (Poland). LOBANOV, N. A., MAŽEIKIENĖ, N., SKVORTSOV, V. N. (Eds), 2013. <i>Continuous education as a prerequisite of the development of professional competences. Monography</i> , Saint-Petersburg.....	304
 Announcements	308
 VI. REQUIREMENTS FOR PUBLICATION	310
 VII. OUR AUTHORS	323

John R. Taylor

Language in the mind. Academia.edu. Prieiga: http://www.academia.edu/1895041/Language_in_the_mind [Žr. 2014–01–01]

KALBA MĄSTYMEII dalis¹

Straipsnyje kalbama apie dialektinį E (= išorinės) ir I (= vidinės) kalbos ryšį. Viena vertus, E-kalba yra individualių I-kalbos vartotojų produktas; tačiau tuo pat metu I-kalba yra individualių vartotojų poveikio E-kalbai produktas. Esant tokiam santykiui, svarstoma, ar tam tikros E-kalbės funkcijos turi būti įtrauktos į I-kalbą ir sudaryti jos esminę dalį: įvairių kalbos vienetų atvejų dažnumas, jų kolokacijos ir sutampantys atvejų dažnumo modeliai, jų konteksto išsidėstymas ir idiomatinių bei stereotipinių posakių paplitimas. Metafora „mentalinis tekstynas“ traktuotina kaip esmės apibūdinimas, tai, ko išmoko kokios nors kalbos kalbėtojai ir ką jie gauna kalbinės veiklos metu. Ši traktuotė yra priešpastatoma tai, kuri galimai yra laikoma vyraujančiu I-kalbos požiūriu, t. y. reikalauja lingvistines žinias suskaldyti į leksiką ir taisyklių rinkinį, kuria vadovaujantis jungiami leksikos elementai.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: vidinė kalba (I-kalba), išorinė kalba (E-kalba), tekstynų lingvistika, dažnis, konstrukcijos, idiomatiškumas, kūrybiškumas.

Dažnumas – epifenomenas?

Tikriausiai reikšmingiausias empirinių E-kalbos tyrimų atradimas yra susijęs su jos komponentų paplitimo dažnumu. Kokį E-kalbos elementą bepasirinktume tirti – žodžius ar žodžių junginius, frazes ar frazių struktūras, veiksmožodžio asmenavimą ar daiktavardžio linksniavimą, linksnius ar galūnes; garsus ar garsų kombinacijas, skiemenis ar skiemenų tipus, raides ar raidžių kombinacijas – matome, kad jie nėra bet kaip pasklidę tekstuose ar tekstų rinkiniuose (Ellis 2002). Paplitimo dažnis pasirodė esąs labai patikimas kalbos tyrimo būdas, nes vieno tekstų rinkinio statistika linkusi pasikartoti ir kituose rinkiniuose. Tačiau nereikėtų pamiršti, kad skirtingi teksto tipai – rašytinis vs. sakytinis, pasakojamasis vs. argumentuojantis, žurnalistinis vs. akademinis ir t. t. – gali atskleisti savitus statistinius pjūvius (Biber *et al.* 1998).

Generatyvinis I-kalbos modelis šiuo klausimu tyli. Iš tiesų, kaip I-kalboje nustatyta, gramatiškai ji laikoma nepriklausoma nuo statistinių tikimybių, būdingų E-kalbai. (Faktas, kad sakiny *Vargšas Jonas pabėgo* turi beveik nulinę tikimybę pasitaikyti E-kalboje, nedaro jo negramatišku.) Tačiau yra įtakingam priešasčių manyti, kad į kalbos žinojimą įtraukiamas ir jos įvairių elementų santykinio dažnumo žinojimas. Visų pirma, šios žinios tuoj pat išryškėja bet kokiame psycholingvistiniame eksperimente, kai tik kas nors tokį atlieka. Eksperimentinė paradigma nesvarbi – ji gali būti atpažįstamoji, grindžiamoji, susijusi su leksikos sprendimais, skaitymo greičiu, mokymusi ir atkūrimu, dviprasmišku sakinių aiškinimu (gal net gramatinių sprendimų!). Bet tyrėjui svarbu griežtai kontroliuoti dažnumo rezultatus. Be to, kiekvieną paradigmą galima pasitelkti norint pademonstruoti dažnumo rezultatus tikrovėje.

¹ I dalis publikuota *Respectus Philologicus* 25 (30) 2014, 244–253.

Antra, santykinis lingvistinių formų dažnis turi įtakos pačiai kalbos struktūrai. Taip yra todėl, kad dažnesnės formos yra linkę „dreifuoti“, atskirtos nuo savo pagrindinės reikšmės, jos pradeda savo nepriklausomą gyvenimą (Bybee 1985; Taylor 2002). Dreifavimas vyksta daugelyje sričių: fonologijos (dažnesnės formos yra linkę labiau fonologiškai nudilti ir pasireiškia kaip elizija, asimiliacija ir pan.), morfologijos (dažnai pasitaikančios formos gali atitrūkti nuo savo paradigmos), sintaksės (dažnų žodžių kombinacijos gali įgyti savitų distribucinių pranašumų), semantikos (dažnos formos gali įgyti idiosinkratiškas, nesudėtinų reikšmių), pragmatikos (formos tampa susiję su tam tikromis vartojimo sąlygomis).

Dažnumo rezultatų paplitimas, taip pat ir pats jo egzistavimas aiškiai demonstruoja tai, kad bet kurios kalbos kalbėtojai „žino“ įvairių savo kalbos elementų santykinį dažnį². Žinoma, kalbėtojų intucija tuo klausimu gali būti miglota ir šiek tiek varijuoti. Kitaip tariant, žinios apie tai gali būti implicitinės. Tačiau dreifavimas ir tai, kad santykinis dažnis veikia įvairių eksperimentinių užduočių atlikimą, pabrėžia dažnio kaip realaus kalbos žinių aspekto statusą. Siūloma elektroninių ir i. kalbų dialektika pateikia tą pačią išvadą. E-kalboje kalbinis vienetas pasireiškia tam tikru dažniu, nes tam tikros kalbos vartotojai, kalbėdami tam tikru dažniu, sukūrė tą elementą. Jie jį sukūrė, nes „žino“ savo kalbos dažnių normas, kurias jie išsiugdė dėka E-kalbos.

Ar galima rimtai teigti, kad kalbėtojai seka tai, kiek kartų jie pavartoja tam tikrą formą? Iš pirmo žvilgsnio tai atrodo neintuityvu, tačiau dar nereiškia, kad absurdiška. Įeinančios kalbos turinys yra apdorojamas, o po to jo išorinė forma greitai atmetama (Jarvella 1970, 1971). Klausimas yra ne dėl to, ar klausytojas išlaiko sąmoningus ir aiškius lingvistinių formų prisiminimus (dažniausiai neišlaiko), bet dėl to, ar lingvistinės žinios gali patikimai glūdėti ankstesnės patirties implicitinėje ir kumuliatyvinėje atmintyse.

Galima pamanyti, kad pastebėtas dažnis yra „nematomos rankos“ (Keller 1994) reiškinys, E-kalbos ypatybė, atsirandanti dėl daugybės atskirų kalbėtojų komunikacinių aktų. Jei kalbėtojai turi galimybę dažnai atsidurti tokiose sąlygose, kadangi jos dažnai susidaro, arba todėl, kad kalbėtojus ypač domina tokie atvejai, – tai kalbiniai ištekliai, nurodantys tokias sąlygas, bus naudojami daug dažniau³. Šiuo požiūriu dažnio efektas būtų išvestinis pasaulio kaitai ir kolektyviniams kalbėtojų bendruomenės interesams (Newmeyer 2003: 696).

Dažnį Chomsky'is, žinoma, suvokė būtent taip. Halliday'us (1991: 42) teigia, kad 1964 metais Amerikos lingvistų asociacijos Vasaros instituto suvažiavime Bliūmingtone paskaitoje Chomsky'is atmetė dažnio idėją kaip tiesiogiai nesusijusią su kalbų tyrimu, kandžiai pastebėdamas, kad (1a) amerikiečių anglų kalbos tekстыne linkės pasitaikyti dažniau nei (1b).

- (1) a. Aš gyvenu Niujorke. (I live in New York.)
 b. Aš gyvenu Daytone, Ohajuje. (I live in Dayton, Ohio.)

² Žinios prisitaiko prie įvairių žanrų savybių. Haywardas (1994) nustatė, kad pateikus žmonėms trumpus teksto pavyzdžius (nuo penkių iki penkiolikos žodžių), jie galėjo nustatyti teksto šaltinį, t. y. pasakyti, ar tai grožinės literatūros kūrinys, ar rimtas istorijos darbas.

³ Toks argumentas nebūtų taikomas reikšmės neturintiems kalbos aspektams, pavyzdžiui, garsams, veiksmožio asmenavimui ar daiktavardžio linksniavimui.

Kadangi Niujorkas turi daugiau gyventojų nei Deitonas Ohajo valstijoje, galima visai pagrįstai tikėtis, kad greičiausiai bus daugiau atvejų, kai bus tariamas (1a). Santykinis dažnis niekuo neišsiskiria ir anglų kalbos gramatinei sistemai tai neturėtų jokios įtakos. Abu sakiniai yra leistini pagal I-kalbos ypatybes ir *gyvenu* gali subkategorizuotis reiškiant vietos prielinksnio frazę.

Chomsky'io teiginiai apie (1) santykinis dažnius nebuvo pagrįsti jokiais tekstynų duomenimis. Šį klausimą neseniai ėmėsi nagrinėti Stefanowitschius (2005). Remdamasis interneto paieškos rezultatais, jis ne tik patvirtino Chomsky'io intuicijas, bet ir išsiaiškino, kad šių dviejų sakinių santykiniai dažniai beveik tiksliai atitinka santykinį dviejų miestų gyventojų skaičių. Niujorkas (pagal gyventojų surašymo duomenis) turi beveik 50 kartų daugiau gyventojų nei Deitonas Ohajo valstijoje. Sakinys (1a) pasitaikė beveik 47 kartus dažniau nei (1b). (1) santykiniai dažniai yra beveik tiksliai tokie, kokius būtų galima prognozuoti remiantis ekstralingvistiniais duomenimis, t. y. pasitelkiant gyventojų skaičių. Atitikimas, kaip pastebi Stefanowitschius (2005: 229), iš tikrųjų „bauginantis“. Jis neišryškino to fakto, kad šis atitikimas (netiesiogiai) pateikia ir tokį pat bauginantį interneto paieškos duomenų patikimumo patvirtinimą!

Laikydami šio požiūrio, pažvelkime į dar kelis panašius sakinius.

- (2) a. Jis gyvena Niujorke. (He lives in New York.)
 b. Ji gyvena Niujorke. (She lives in New York.)

Remiantis visiškai pagrįsta prielaida, kad gyvenančių Niujorke vyrų ir moterų santykis yra maždaug vienodas, turėtume tikėtis, kad (2) a ir b sakinių dažnis taip pat turėtų būti maždaug vienodas. Tačiau štai ką atrandame ištyrę. *Google* paieškos (2007 m. spalio) rodo, kad aptikti sakinio (2a) 624 000 atvejų yra beveik du kartus dažnesni nei (2b) sakinio, kuris fiksuoja tik 339 000 atvejų. Santykis 2:1 yra beveik toks pat, kaip ir žodžių *jis, o ji* BNC (Britų nacionaliniame tekстыne) yra 6407 vienam milijonui vs. 3528 vienam milijonui. Galima, be abejo, mėginti paaiškinti dažnesnį vyriškos giminės įvardžio vartojimą tuo (2a), kad *jis* yra dažnai pasakomas kaip įvardis pagal nutylėjimą, tai yra tada, kai referento lytis yra nežinoma. Pabrėžtina, kad dviejų sakinių (2) dažnio santykis yra maždaug toks pat, kaip ir dviejų įvardžių nepriklausomam tekстыne. Tai kelia įtarimą, kad įvardžių *jis* ir *ji* santykinis dažnis galėtų būti laikomas kalbos vartojimo faktu, tai yra faktu apie kalbėtojo išmanymą apie kalbą, o ne apie netikėtą kalbėtojo referencijos aktą.

Šis įtarimas sustiprėja, kai imame nagrinėti kitą sakinių porą.

- (3) a. Jis gyvena Niujorke. He lives in New York.
 b. Jis gyveno Niujorke. He lived in New York.

Galima manyti, kad žmonės, kurie anksčiau gyveno Niujorke, skaičiumi pranoksta dabartinių gyventojų skaičių. Tuo remiantis, ir darant prielaidą, kad ištarų internete dažnis yra apytiksliai toks pats lyginant su skelbiamu dažniu, reiktų prognozuoti, kad (3b) dažnis bus didesnis nei (3a). Bet ir vėl nėra taip, kaip spėjame. Sakinio (3a) *Google* paieška pateikė daugiau rezultatų nei (3b) santykiu 3:2. Į tai galima būtų atsakyti, kad kalbėtojai turi daugiau progų remtis asmens dabartine gyvenamąja vieta nei ankstesniąja. Tačiau vienintelis tokio teiginio įrodymas galėtų būti didesnis tekstinis (3a) dažnis nei

(3b). Taigi funkcinis paaiškinimas pasirodo esąs visiškai nelogiškas. Popperio terminais tariant, vienintelis *explicans* įrodymas yra *explicandum*⁴.

Panagrinėkime sudėtingesnį pavyzdį. Gana daug veiksmažodžių gali eiti po vardažodinio papildinio: *įrodinėti ginčijamą klausimą, patvirtinti gandus, manomas interviu imantis žmogus, (argue the issue, confirm the rumour, believe the interviewer)* arba po šalutinio papildinio sakinio: *įrodinėja (kad) klausimas buvo nereikšmingas, patvirtina (kad) gandai sustabdyti, tiki (kad) interviu imantis žmogus buvo nesąžiningas (argue (that) the issue was irrelevant, confirm (that) the rumour should have been stopped, believe (that) the interviewer had been dishonest)*. Kuris iš šių dviejų modelių, labiau tikėtina, bus dažnesnis? Nepanašu, kad a priori argumentai gali pateikti patikimą atsakymą į klausimą⁵. Tiesą sakant, kai kurie veiksmažodžiai (*manyti, įrodinėti, siūlyti*) linkę prisijungti šalutinį papildinio sakinį, kiti (*patvirtinti, pabrėžti, nustatyti*) yra linkę į vardažodinį papildinį. Gahlas ir Garnsey'us (2004) pademonstravo, kad šios statistinės tendencijos daro įtaką sakinio, kurį sudaro pageidaujamas arba nepageidaujamas artikuliacinis modelis, tarčiai. Būtojo laiko veiksmažodžių t / d iškritimo dažnis sumažėjo nepalankiame modelyje, kai veiksmažodžiai, prisijungiantys nepageidaujamą šalutinį papildinio sakinį, buvo iššesti ir atskirti nuo tolesnės kalbinės medžiagos šiek tiek ilgesne pauze. Šie duomenys neprieštarauja iškeltai hipotezei, kad kalbėtojai nepageidaujamas struktūras artikuliuoja atidžiau, arba kitaip tariant, pageidaujami kalbiniai modeliai linkę padidinti fonologinę redukciją (Bybee 2001). Kad tokie reiškiniai apskritai egzistuoja, patvirtina faktas, kad patys kalbėtojai „žino“ apie santykinę minėtų modelių dažnį. Žodžių tarpusavio kombinacijų tikimybės efektas buvo plačiai įrodytas (Jurafsky *et al.* 2001). Svarbus Gahlo ir Garnsey'aus tyrimų bruožas tas, kad dažniai susiję ne su pačiais žodžių junginiais (pvz., *patikėkite + kalbintojas* arba *patvirtinti + gandas (believe + the interviewer or confirm + the rumour)*), bet greičiau su veiksmažodžių, įeinančių į tam tikrą papildymo modelį (t. y. veiksmažodžio vartojimas konstrukcijoje), atvejų dažnumu.

Reikšmės I-kalbai

Galima remtis daugeliu tyrimų, kurie teigia, kad E-kalbos bruožai – pirmiausia dažnio faktai – yra ne tik „tekstynė“, bet ir „galvoje“. Tai turi ilgalaikių pasekmių – tiek vaikams,

⁴ Įtariu, kad nemažai taip vadinamų kalbinės struktūros funkcinių paaiškinimų gali atskleisti šį nelogiškumą. Tarkime, mes norime teigti, kad X ypatybę kalboje motyvuoja jos funkcija Y; kalba turi X, nes jos kalbėtojams reikia atlikti Y. Tačiau dažnai vienintelis įrodymas, kad kalbėtojams tikrai reikia atlikti Y, yra X egzistavimas kalboje (žr. Taylor 2006a).

⁵ Kartais papildymo modelis tampa atsakingu už konceptualumo išaiškinimą. Hunston (2003) nustatė, kad kad-papildinio sakinys ir nebaigtinis wh- sakinys buvo nevienodai pasiskirstę lyginant galūninę žodžio *decide* formą su nekaitomomis formomis, *decide* forma dažniausiai siejama su kad- sakiniais, o wh- papildinio – dažniau su *decide*. Šie modeliai nėra netikėti. Kad- sakinys konstatuoja, kad sprendimo turinys jau priimtas, o wh- sakinys nurodo kintamąjį, kurio vertė vis dar nefiksuoja. Todėl nenuostabu, kad į priimtų sprendimų aprašą (kuris apima galūninę *decide* formą) turėtų būti įtrauktas ir šalutinis papildinio sakinys. Kita vertus, nekaitomos formos dažniausiai naudojamos priimant sprendimus, sietinus su modaliniais elementais (can / have to / must / will / be going to decide <...> galėti / turėti / privalėti / ketinti) ir kur wh- kintamojo vertė dar tik bus apspřesta. Įdomu tai, kad pavyzdžiai, kuriuose nekaitomų formų sprendimas pasirenka kad- papildinio sakinį, labai dažnai pasitelkia hipotetinę arba kitais atžvilgiais irrealis nuosakų situaciją (Tarkime, jūs nusprendėte, kad <...> Jūs taip pat galite nuspręsti, kad <...> Prieš nusprendžiant, kad <...> ir t. t.). Trumpai tariant, dviejų papildymo modelių distribucija žodžiui *decide* gali būti įtikinamai paaiškinama remiantis semantika (t. y. ne sintaksės veiksniais).

tiesk suaugusiems – tam, kaip mes interpretuojame I-kalbą ir kaip teoriškai grindžiame kalbos išmokimą.

Viena iš galimybių būtų ne tik stengtis išlaikyti generatyvinio modelio architektūros pagrindą su kalbos leksikonu, atskirtu nuo sintaksės, bet ir praturtinti šiuos komponentus dažniu ir tikimybių informacija. Taigi leksiniai vienetai gali būti dažnio žymėtieji vienetai ir gali turėti tam tikrų atvejų paplitimo dažnumo leksinių vienetų pageidaujamų kontekstų požymių. Veiksmožodžio straipsnyje greta duomenų apie galimų subkategorijų rėmus, kurios irgi galėtų būti reitinguojamos pagal santykinę tikimybę; pagal taikymo tikimybę galėtų būti indeksuojamos ir sintaksės taisyklės, panašiai kaip Labovo (1972) „kintamųjų taisyklėse“. Be to, galėtų būti išplėstas ir leksikonas, kuris apimtų ne tik „žodyno žodžius“, bet ir frazes, kolokacijas (net ir tas, kurios yra semantiškai sudėtinės) bei įvairias konstrukcines idiomias.

Tačiau mano ankstesnės pastabos apie konstrukcijas ir į produktą orientuotas taisyklės apskritai rodo, kad ši galimybė gali būti nereali. Nėra jokio deramo leksikos ir sintaksės žodžių bei taisyklių segmentavimo pagrindimo. Tinkamas modelis gali būti platūs jungtiniai tinklai, kurių mazgai yra žodžiai, žodžių kombinacijos ir konstrukcijos, kurios jungiasi su tokiu pat kompleksiniu fonologinių ir semantinių-konceptualių vaizdinių tinklu. Žodis suteikia prieigą prie konstrukcijų, kuriose jis pasireiškia, ir semantinių bei pragmatinių-stilistinių reikšmių, o konstrukcijos aktyvuoja tuos elementus, kurie gali joje funkcionuoti (Stefanowitsch, Gries 2003). Mazgai ir jungtys atsiranda, sustiprėja (arba susilpnėja) ir aktyvuojasi dėl dažnio kiekvieną kartą, kai tik patenka į kalbinę situaciją.

Esant tokiam modeliui, kalbos žinios prie E-kalbos priartėja labiau nei įprastai manoma. Kalbėdamas apie I-kalbos modelį, rėmiausi juo kaip „mentalinio tekstyno“ metafora (Taylor 2007). Kalbėdamas apie mentalinį tekstyną, neteigiu, kad anglų kalbos mokėjimas turi būti suvokiamas kaip žmogaus galvoje laikomas visas BNC tekstynas (ar kuris kitas tekstynas). Visų pirma, mentalinis tekstynas yra daug turtingesnis ir išsamesnis, nei bet kuris „išorinis“ tekstynas. Jis suregistruoja visas tarties ypatybes (gal net idiosinkratinis individualių kalbėtojų ypatumus ir jų balsus; Goldinger 1998) galbūt ir rašytinių formų aspektus, ir net konkrečią vietą atspausdintame puslapyje (Lovelace, Southall 1983); jis susieja semantinius ir konceptualius vaizdinius, įkūnija išgyvenimus, nesvarbu, ar jie būtų regimieji, lytėjimo ar emociniai. Tekstynas yra ne tik daugiamodalinis anksčiau aprašyta prasme, bet ir dinamiškas, nes jis nuolat atnaujinamas papildant naujausiais įvesties duomenimis, o pasenusi įvestis gali ir išnykti. Svarbiausia, kad jo hiperteksto formatas mums gerai pažįstamas iš elektroninių duomenų bazių. Aktyvinant tekстыne vieną kalbos vienetą, gaunama prieiga prie daug kitų kalbinių elementų. Kai kurie kalbiniai vienetai gali suaktyvinti kitus panašius modelius ir taip pradėti generalizaciją, kuri yra įprastinė kalbininko darbo priemonė.

Jau minėtas Langackeris (1967) pabrėžė kalbos vartojimo kūrybiškumo svarbą, akcentuodamas „kontrolės laisvę, remiantis vartotojo praeities kalbine veikla“. Abejoju, ar po keturių dešimtmečių Langackeris vis dar norės neigti „praeities kalbinės veiklos“

vaidmenį⁶. Iš tiesų yra įrodymų, kad ankstesnė veikla yra reikšminga. Apsvarstykite kai kurias Szmrecsanyi'o (2006) sintaksės atkaklumo tyrimų išvadas. Jis pagrindė, kad vienas iš veiksmų, turinčių įtakos kalbėtojo kalbinių struktūrų pasirinkimui, buvo struktūros naudojimas ankstesniame diskurse. Ar galime pasakyti *gražesnė ar labiau graži (prettier or more pretty)? Bjauresnis ar labiau bjaurus (Uglier or more ugly) ? Subtilesnis arba daugiau subtilus (Subtler or more subtle)?* Vienintelis veiksnys, reguliuojantis pasirinkimą, yra ankstesnių kalbinių atvejų metu padarytas pasirinkimas. Jei naujausias lyginamosios formos pavyzdys pareikalautų daugiau analitinės analizės, tai padidins šansus panaudoti posakius *labiau graži, labiau bjauri, (more pretty, more ugly,)* ir t. t. (Pažymėtina, kad tik ką panaudotas žodis *labiau (more)* nelyginamojoje konstrukcijoje jau suteikia poslinkio efektą). Kai kurie būdvardžiai reikalauja būtent to, o ne kito lyginamosios konstrukcijos formavimo modelio, nors kai kurios konstrukcinės aplinkos veikia pasirinkimą. Mes nesakytume, kad vienas asmuo yra daugiau *linkęs (proner) (vertėjo pastaba: iš ang. prone (linkęs) padarytas naujadaras; prie jo pridėtas veiksmo atlikėjo sufiksas -er. Liet. analogiškai turėtų būti ,linkėjas')* į nelaimingus atsitikimus nei kuris nors kitas⁷. Tačiau tokio pasirinkimo pirmumas gali būti susijęs su aiškiai išreikštu naujumo poveikiu. Čia svarstoma ankstesnė mūsų kalbos patirtis, ne paskutinių keleto minučių, o pastarųjų kelių dešimtmečių. Mes nesakome (*proner*), nes niekad nebuvo girdėję, nes žmonės taip nesako. Ir žmonės taip nesako, nes <...>.

Kūrybiškumas

Derinant I-kalbą su E-kalba pasiūlytu būdu, susiduriame su standartiniu jų atskyrimo argumentu, t.y. kalbinių kūrybiškumu. Galima sakyti, kad Chomsky'is ir apskritai generatyvinės lingvistikos atstovai gerokai pervertino kalbos vartojimo kūrybiškumą. Nemaža dalis sukurtos kalbos yra labai stereotipiška (žr. Pawley 1985; Pawley, Syder 1983 ir vėlesni moksliniai tyrimai). Nepaisant to, kūrybiškumas – naujų formų gamyba – yra pakankamai realus. Imkim, pavyzdžiui, klausimą apie leksikono dydį. Ar galima suskaičiuoti dabartinės anglų kalbos žodžius-formas? Galima manyti, kad atsakymas yra teigiamas paėmus pakankamai didelį ir reprezentatyvų tekstyną. Pasirodo, kad vis dėlto leksikono užbaigtumo sąvoka yra tik fantazija (išskyrus galbūt tam tikras ribotas kalbų -variantų rūšis); kalbėtojai nuolat plečia kalbos žodžių formų atsargas. Nesvarbu, kokio dydžio yra tekstynas, didėjanti jo apimtis padidins ir žodžių-tipų skaičių (Baayen, Lieber 1991; McEnery, Wilson 2001). Pasak McEnery'io ir Wilsono, tas pats nutinka, gal net dramatiškiau, ir sakinio tipams, nagrinėjant juos pagal gramatinio sakinio nagrinėjimo

⁶ Tolesnės ištraukos rodo, kad tikriausiai nenorės. „Egzistuoja nežymi teorinė reikšmė, kurioje kiekviena patirtis, kuri kažkaip įtraukia objektyvios realybės subjektą, daro įtaką mūsų supratimui apie jį (ir dėl tos priežasties posakio reikšmei, kuri pažymi ją), ir nesvarbu, ar tai bus mažas arba pabaigos mažas poveikis. Nors tokie poveikiai reti, jie turi tiesioginių praktinių pasekmių; kolektyviai ir kumuliatyviai jie yra semantinės struktūros determinantai (Langacker 1987: 160). „Kiekvienas vartojimo atvejis daro tam tikrą poveikį (net jei labai nedidelį) kategorijų struktūrai, kurią naudoja. <...> Kiekvienas tik sukurtas kategorijos tinklo aspektas yra palaikomas ir toliau tvirtinamas nuolat jį aktyvuojant vėlesniuose vartojimo atvejuose. Dėl šios priežasties pokyčiai patirties ir bendravimo poreikių modeliuose gali pakeisti net specifinę brandaus kalbėtojo tinklo konfigūraciją.“ (Langacker 1987: 376).

⁷ Google pateikia virš 3,5 mln. labiau į tai linkusių pavyzdžių.

schemą. Mokslininkai (2001: 180) teigia, kad tekstynų apimties didinimas (žinoma, gana mažas) lėmė tiesioginį įvairių sakinio tipų skaičiaus padidėjimą⁸.

Pagrindinis argumentas teikti pirmenybę generatyviniam modeliui ir jo pasikartojančioms taisyklėms buvo būtent jo sugebėjimas paaiškinti nebaigtinių sakinių tipus. (Situacija su žodžių tipais gali pasirodyti ne tokia paprasta, nes žodžio darybos taisyklės – išskyrus tas, kurios atsakingos už sudėtinę / sudurtinę darybą – apskritai nėra rekursyvios.) Šiame kontekste apsvaistikime idiomų vaidmenį.

Kaip minėta, idiomos dažnai apibūdinamos neigiamai, kaip išsireiškimai, kurie negali būti sugeneruoti pagal modelį *žodynas + gramatika*. Bendru sutarimu, idiomos reikia tiesiog išmokyti. Taigi panašu, kad jos į kalbos vartojimo kūrybiškumą neįneša jokio indėlio. Kaip tada suderinti čia pateiktą požiūrį į kalbą, kuriame idiomos vaidina pagrindinį vaidmenį, su lingvistinio kūrybiškumo faktais? Ar idiomatiškumo prigimtis yra priešiška kūrybiškumui?

Idėja, kad idiomatiškumas gali būti nesuderinamas su kūrybiškumu, yra grindžiama įsitikinimu, kilusiu iš generatyvinio modelio, kad kūrybiškumas dėliosiasi iš rekursyviai kombinuojamų mažesnių elementų į didesnes struktūras. Nagrinėjant šį klausimą, visų pirma svarbu nepamiršti, kad iš tiesų taip nutinka retai, kad idiomos yra griežtai fiksuotos. Viena iš nedaugelio sąlyginai fiksuotų yra pasisveikinimo formuluotė *How do you do?* Čia ne tik pats išsireiškinys negali būti niekaip keičiamas (išskyrus, galbūt, *How are you doing?*, bet sveikinimo formuluotė atlieka šiek tiek skirtingas funkcijas), bet jis net negali būti įdėtas į jokią didesnę kalbos konstrukciją (išskyrus tuos atvejus, kai įterpiama į pristatymą tiesioginėje kalboje). Dauguma idiomatiškos junginių, net ir tie, kurie tariamai yra nejudūs, sprendžiant iš jų leksinės medžiagos, iš sudėtinų elementų tvarkos juose, jų suderinamumo su įvairiais laiko, aspekto, modalumo, asmens ir t. t. žymenimis, gali varijuoti (Nunberg *et al.* 1994; Herrera, White⁹). Ypač konstrukcinės idiomos kartais gali leisti kurti begalinį variantų skaičių. Be to, idiomos, nesvarbu kokio jos būtų pobūdžio, dažniausiai gali pasireikšti kaip kitų konstrukcijų dalis, arba kitas idiomos gali įterpti į savo struktūrą.

Norėčiau pabrėžti faktą, kad idiomos gali būti kūrybinės plėtros šaltiniai. Pavyzdžiui, kalbėtojai gali panaudoti aliuziją į idiomatinį išsireiškimą (Barlow 2000). Imkite seną banalią idiomą *kick the bucket* (liet. *numirti*; pažodžiui: *paspirti kibirą*). Kaip minėta, išsireiškinys nėra labai dažnas¹⁰. Ši idiomatiška turėtų būti laikoma viena labiau sustingusių

⁸ Pastaroji išvada, atrodytų, prieštarauja kai kuriems šiame straipsnyje pateiktiems duomenims, pavyzdžiui, šimtams tūkstančių paieškos rezultatų, skirtų sakiniui „Aš gyvenu Niujorke“ *Google* paieškos sistemoje. Susiduriame ne tik su tapačia sintaksine struktūra, bet ir su visiškai tapačia žodžių kombinacija. Vis dėlto turėtų būti atsižvelgta į tai, kad *Google* paieškos sistema turi prieigą prie tikrai didžiulių tekstynų; McEnergy'io ir Wilsono veiklos rezultatai siejami su tekstynu, turinčiu mažiau nei 1 000 000 žodžių. Neatitikimų gali būti ir dėl to, kad McEnergy'is ir Wilsonas žiūrėjo į pilnų sakinių sintaksinės analizės medį (greičiausiai apibrėžtų taškais), o *Google* paieška pagrįsta žodžių virtine, kuri galima ir sudėtingesniame sakinyje. Teigiant neprieštaraujama, kad apskritai sakiniai yra unikalūs kūrinių, išlaikantys žodžių darinius sakinyje (kolokacijos, frazeologiją ir pan.), kurie iš tiesų atsinaujina, kartais net labai sparčiai.

⁹ Autorius literatūros sąrašė nepateikia šio šaltinio duomenų – red. pastaba.

¹⁰ Nepaisant posakių retumo, dauguma kalbėtojų angliškai, atrodo, juos žino. Panašu, kad jie gana tiksliai intuityviai nujaučia tinkamas vartojimo sąlygas. Visa tai rodo, kad bent jau šiuo atveju kalbos įvaldymas vyksta minimaliai suvokiant patį išmokymo procesą.

anglų kalbos idiomų; frazė, kurios idiomatinė reikšmė „mirti“ negali būti perfrazuota į pasyvinę konstrukciją (**The bucket was kicked*) ir žodžio *bucket* – *kibiras* negali žymėti būdvardis (**He kicked the old bucket*, tačiau išsireiškimas *He kicked the proverbial bucket* (*patarlė mirė*) yra tinkamas.) Nepaisant visko, idioma gali būti panaudota kūrybiškai. Apsvarstykime (*Googled*) pavyzdžius. Šiuose pavyzdžiuose žaidžiama numanomomis klausytojo žiniomis apie „pilną“ idiomos variantą.

(4) a. The old fool finally kicked it. Senas kvailys pagaliau numirė (<...> pagaliau *ji* paspyrė).

b. My old computer finally kicked it. Mano senas kompiuteris numirė (<...> pagaliau *ji* paspyrė).

Šie pavyzdžiai įdomūs ir kitais aspektais. Pavyzdžiui, jie pabrėžia kolokaciją su *finally* – *pagaliau*, kuri taip pat pažymi objektyvią „senumo“ tikrovę. Pabrėžtina ir tai, kad idioma (4b) taikoma ne nukaršusiam žmogui, o mašinai, kurios vartojimo atvejis, kiek man žinoma, nėra įtrauktas nei į BNC tekstyną, nei į žodyną.

Antra, kalbėtojai gali kūrybiškai praplėsti leksinę idiomos apimtį. Galima pailiustruoti keliais pavyzdžiais su išsireiškimu *all over* – *visur*. Pirmiausia aptarkime žodžių junginį *all over the plane* – *visur*. BNC tekстыne ši frazė aptinkama 471 pavyzdyje; tai sudaro daugiau kaip 8,6 % visų *all over* aptiktų pavyzdžių. Išsireiškimas yra šiek tiek neformalus ir remiasi atsitiktiniu proceso ar materijos paplitimu tam tikroje srityje. Įdomu tai, kad kalbėtojai patys sugalvoja savus variantus, tokius kaip *over the shop* – *po visas parduotuves*, *all over the show* – *po visas parodas*, *all over the map* – *po visus žemėlapius*. Pastarasis, remiantis eksperimentiniais rezultatais, yra specializuoto vartojimo. Australijos ir Naujosios Zelandijos anglų kalba turi savo variantą: *all over the paddock* – *po visą aptvarą* (tolimesnei diskusijai žr. Taylor 2006b).

Kita idioma, kurioje figūruoja *all over*, iliustruojama tolesniuose pavyzdžiuose (BNC duomenys):

a. Nors Jacksonas buvo pirmasis, kuris pasveikino olimpinį čempioną McKoy'ų, *visas jo veidas* reiškė nusivylimą. // Though Jackson was the first to congratulate Olympic champion McKoy, the disappointment was written *all over his face*.

b. Kadangi Williamo ir Harry'o BA skrydžio laipinimas numatytas 10:30, *visų veiduose* buvo įskaitomas jaudulys. // As William and Harry boarded the 10.30am BA flight, excitement was written *all over their faces*.

BNC tekстыne aptikta 17 pavyzdžių, reiškiančių *{an emotion} written all over one's face* – *{emociją}, įrašytą kieno nors veide*. Išsireiškime panaudota konceptuali metafora VEIDAS KAIP SAŠAJA. Asmens mintys ir jausmai „parašyti“ veide taip, kad būtų „perskaitomi“ pašalinio stebėtojo. Kalbėtojai kūrybiškai (o kartais linksmai) apžaidžia šį metaforišką išsireiškimą, kaip siūlo žemiau pateikti variantai (*Googled* duomenys):

Frustration was *scrawled all over his face*. // Nusivylimas *nuslinko jo veidu*.

This is a comic, then, who walks on stage with “please like me” *scrawled all over his face*. // Na, tai yra komikas, kuris užlipa ant scenos *su užrašu veide* „prašau mane mėgti“.

Mr. Eun glanced at the half-empty classroom, and then back at me, the usual “kids these-days” look *scribbled all over his face*. // Ponas Eunas pažvelgė į pustuštę klasę, tada vėl į mane su įprasta *veide įspausta* išraiška „vaikai šiais laikais“.

He leant over with compassion *printed all over his face in italic type*. // Jis palinko su kursyvu *atspausta užuojauta veide*.

The man has “rising star” *printed all over his face*. // Vyro veide buvo *išspausdinta* „kylanti žvaigždė“.

Arrogance *inscribed all over his face*. // Arogancija buvo *įrašyta jo veide*.

“I can’t believe it,” he moaned, *betrayal stamped all over his face*. // „Aš negaliu tuo patikėti“, jis sudejavo su *išdavystės antspaudu visame veide*.

His love of life was *stamped all over his face*. // Jo meilė gyvenimui buvo *įspausta visame veide*.

Selariu dragged himself up to complete his routine but his disappointment was *etched all over his face*. // Selariu nuslinko užbaigti įprastų formalumų, bet *visame jo veide buvo išgraviruotas* nusivylimas.

The delight is visibly *etched all over his face*. // Palaima buvo akivaizdžiai *išgraviruota jo veide*.

Gourry looks down at me, confusion *etched all over his face*. // Gourry žiūri į mane, jo sumišimas *išgraviruotas visame veide*.

Simon looked up from his computer screen, irritation *engraved all over his face*. // Simonas pakėlė akis nuo kompiuterio ekrano, susierzinimas *buvo išgraviruotas jo veide*.

The Source? Simple. It’s Dan Rather’s daughter. It was *typed all over his face* when he “defended” the story Friday. // Šaltinis? Paprasta. Tai Dan’io Ratherio duktė. Tai buvo *parašyta jo veide*, kai jis „gynė“ Penktadienio istoriją.

Zainab looked up at her mother, helplessness *portrayed all over her face*. // Zainaba pažvelgė į motiną, bejėgiškumas *atsispindėjo jos veide*.

with a terrifying earnestness *pictured all over my face*. // su bauginančia rimtim *išpiešta mano veide*.

Contempt was *depicted all over his face*. // Panieka buvo *atvaizduota jo veide*.

Trečiasis kūrybinės plėtros procesas įtraukia esamų išteklių derinimą, t. y. blendingą. Fauconnieris ir Turneris teigia (2002), kad blendingas yra esmingiausias conceptualumo procesas, o jo indėlis – semantinis tam tikros rūšies reprezentavimas. Fauconnieris ir Turneris kreipia tam tikrą dėmesį ir į „formalųjį“ blendingą, kurio indėlis yra kalbinės struktūros – fonologinės, morfologinės, sintaksinės.

Blendingas kaip žodžio kūrimo procesas yra gerai žinomas ir gerai ištirtas reiškiny (Kemmer 2003); pastaruoju metu pastebėtas toks pavyzdys yra žodis *glamping*, veikiausiai žodžių *glamorous* (žavus) ir *camping* (stovyklavimas) susiliejimas, žymintis poilsavimą labai gerai įrengtose palapinėse. Malapropismas¹¹ taip pat mini šį procesą, pavyzdžiui, Šekspyro „Mūsų sargyba, sere, iš tikrųjų gerai supranta du laimingus asmenis“ (vietoje norėto pasakyti: „Mūsų sargyba, sere, iš tikrųjų sulaikė du įtartinus asmenis“ – “Our watch, sir, have indeed comprehended two auspicious persons” (vietoje norėto pasakyti: “Our watch, sir, have indeed apprehended two suspicious persons.” (*Daug triukšmo dėl nieko*), arba nedidelis apsirikimas kalbant, pavyzdžiui, žodžių junginys *not in the sleast* sudarytas iš *not in the least* (*nė kiek, visai ne*) ir *not in the slightest* (*nė kiek*) (Aitchison 1987: 167).

¹¹ Autorius literatūros sąrašė nepateikia šio šaltinio duomenų – red. pastaba.

Formalusis blendingas taip pat gali paskatinti rasti naujas frazeologines ir gramatines struktūras. Pažvelkime į keistą posakį *keep an eye out for*. Jis nagrinėtinas kaip *watch / look out for* (*pasidairyk, paieškok*) ir *keep an eye on* (*stebėti / prižiūrėti*) junginys. Kita pavyzdžių grupė išryškėjo neseniai atliktų priežastinių jungiamųjų žodžių tyrimų metu (Taylor, Pang 2008). Panagrinėkime šiuos (*Googled*) pavyzdžius:

(7) a. told cousin Sally that my wife was poorly, *being as how* she had a touch of the rheumatics in the hip. // pusbrolis Sally pasakė, kad mano žmona laikėsi prastai, *taip, tarsi* klubas *būtų* paliestas reumato.

b. Well, *being as though* I just recently recuperated from the flu, these first few weeks of the semester haven't exactly been the easiest for me. // Na, jaučiausi *tarytum* neseniai atsigavusi po gripo, šios kelios pirmos semestro savaitės tikrai man nebuvo lengviausios.

Being as how ir *being as though* – tikrai ne standartiniai jungiamieji žodžiai; jie net gali būti atmesti kaip „klaidos“. Nepaisant to, jų šaltinis yra labai aiškus. *Being as* (būti kaip) yra nusistovėję priežasties jungiamieji žodžiai ir aptinkami dar Šekspyro kūryboje. Pateiktuose pavyzdžiuose jie jungiasi su kitais ištekliais, turinčiais maždaug tą pačią semantinę vertę, t. y. *seeing as how* (kadangi / atsižvelgiant į tai, kad) (paplitęs nuo XIX amžiaus) ir *seeing as though* pamatyti, kaip nors (atrodo tarsi / tikriausiai) (daug naujesnės kilmės, abejotinai formalusio blendingo produktas).

Apibendrinant galima pasakyti, kad negeneratyvinis I-kalbos modelis yra, be jokios abejonės, nesuderinamas su kūrybiškumu ir inovatyvumu. Generatyvinis modelis neturi šių E-kalbos aspektų monopolio.

Išvados

Bet kuris pasiūlymas dėl I-kalbos struktūros ir turinio turi tenkinti bent tokius reikalavimus: I-kalba turi būti išmokstama sąlyčio su E-kalba pagrindu, būtinai kartu su paprastesniais kognityvinio mokymo mechanizmais; I-kalba turi galėti generuoti E-kalbą pasitelkiant visas žinomas statistines savybes.

Modelis *žodynas + gramatika* netinkamas abiem atvejais. Kadangi, kaip žinia, generatyvinis modelis negali generuoti E-kalbos, neišvengiamai kalbėtojo I-kalba negali būti įgyta veikiant E-kalbai. Modelis gali būti išgelbėtas tik *deus ex machine* pagalba, t. y. dėka genetiškai paveldėto jos struktūros plano.

Čia išdėstytas požiūris siekia glaudžiai susieti I-kalbą su E-kalba. Tai grindžiama (tikrai pagrįsta) prielaida, kad kalbos įvaldymas vyksta lingvistinės informacijos atskleidimo pagrindu. Kalbėtojai pastebi ir atsimesna posakius, kuriuos girdėjo, kontekstą, kuriame jie buvo ištarti. Jie kuria kryžmines referencijas su šiais posakiais, sudarydami tarp jų daugybinę jungtis. Svarbu ir tai, kad jie skaičiuoja, kaip dažnai kas sakoma ir kaip dažnai kas nors pasakomi šalia ko nors kito.

Lieka kūrybiškumo klausimas. Kasdien ilgai šnekučiuojantis, problema gali ir neiškilti; daug kas iš to, ką mes sakome, gali būti kiek daugiau nei gatavi fragmentai, paimti iš mūsų mentalinio archyvo, iškirpti ir įklijuoti. Kita vertus, negeneratyvinis modelis nėra nesuderinamas su kūrybiškumu ir naujovėmis. Šiuo atžvilgiu vienas pagrindinių argumentų, ginančių generatyvinį modelį, praranda savo jėgą.

Literatūra

- AITCHISON, J., 1987. *Words in the Mind: An Introduction to the Mental Lexicon*. Oxford: Blackwell.
- BAAAYEN, H., ROCHELLE, L., 1991. Productivity and English derivation: A corpus-based study. *Linguistics* 29, 801–843.
- BARLOW, M., 2000. Usage, blends, and grammar. In: *Usage-Based Models of Language*. M. Barlow, S. Kemmer (eds.). Stanford: CSLI publications, 315–345.
- BIBER, D., SUSAN, C., RANDI, R., 1998. *Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BYBEE, J., 1985. *Morphology: A Study of the Relation between Meaning and Form*. Philadelphia: Benjamins.
- BYBEE, J., 2001. *Phonology and Language Use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- CHOMSKY, N., 1957. *Syntactic Structures*. The Hague: Mouton.
- CHOMSKY, N., 1986. *Knowledge of Language: Its Nature, Origin, and Use*. New York: Praeger.
- CHOMSKY, N., 1997. *Principles and Parameters: An Introduction to Syntactic Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- ELLIS, N., 2002. Frequency effects in language processing: A review with implications for theories of implicit and explicit language acquisition. *Studies in Second Language Acquisition* 24, 143–188.
- FAUCONNIER, G., TURNER, M., 2002. *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books.
- GAHL, S., GARNSEY, S. M., 2004. Knowledge of grammar, knowledge of usage: Syntactic probabilities affect pronunciation variation. *Language* 80, 748–775.
- GOLDINGER, S., 1998. Echo of echoes? An episodic theory of lexical access. *Psychological Review* 105, 251–279.
- HALLIDAY, M. A. K., 1991. Corpus studies and probabilistic grammar. In: *English Corpus Linguistics*. K. Aijmer, B. Altenberg (eds.). London: Longman, 30–43.
- HAYWARD, M., 1994. Genre recognition of history and fiction. *Poetics* 22, 409–421.
- HUNSTON, S., 2003. Lexis, wordform and complementation pattern. *Functions of Language* 10(1), 31–59.
- JARVELLA, R. J., 1970. Effects of syntax on running memory span for connected discourse. *Psychonomic Science* 19, 235–236.
- JARVELLA, R. J., 1971. Syntactic Processing of Connected Speech. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior* 10, 409–416.
- JURAFSKY, D., BELL, A., GREGORY, M., RAYMOND, W., 2001. Probabilistic relations between words: Evidence from reduction in lexical production. In: *Frequency and the Emergence of Linguistic Structure*. J. Bybee, P. Hopper (eds.). Amsterdam: Benjamins, 229–254.
- KELLER, R., 1994. *On Language Change: The Invisible Hand in Language*. London: Routledge.
- KEMMER, S., 2003. Schemas and lexical blends. In: *Motivation in language*. H. Cuyckens, T. Berg, R. Dirven, K.-U. Panther (eds.). Amsterdam: Benjamins, 69–97.
- LABOV, W., 1972. *Sociolinguistic Patterns*. Oxford: Blackwell.
- LANGACKER, R. W., 1967. *Language and its Structure*. New York: Harcourt, Brace and World.
- LANGACKER, R. W., 1987. *Foundations of Cognitive Grammar*. Vol. 1: *Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- LOVELACE, E. A., SOUTHWALL, S. D., 1983. Memory for words in prose and their locations on the page. *Memory and Cognition* 11, 429–434.
- MCENERY, T., WILSON, A., 2001. *Corpus Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- NEWMAYER, F., 2003. Grammar is grammar and usage is usage. *Language* 79, 682–707.
- NUNBERG, G., SAG, I., WASOW, T., 1994. Idioms. *Language* 70, 491–538.
- PAWLEY, A., 1985. On speech formulas and linguistic competence. *Linguas Modernas* 12, 84–104.
- PAWLEY, A., SYDER, F., 1983. Two puzzles for linguistic theory: Native-like selection and native-like fluency. In: *Language and Communication*. J. Richards, R. Schmidt (eds.). London: Longman, 191–226.

STEFANOWITSCH, A., 2005. New York, Dayton (Ohio), and the raw frequency fallacy. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory* 1, 295-301.

STEFANOWITSCH, A., GRIES, S., 2003. Collostructions: Investigating the interaction of words and constructions. *International Journal of Corpus Linguistics* 8, 209–243.

SZMRECSANYI, B., 2006. *Morphosyntactic Persistence in Spoken English: A Corpus Study*. Berlin: Mouton de Gruyter.

TAYLOR, J. R., 2002. *Cognitive Grammar*. Oxford: Oxford University Press.

TAYLOR, J. R., 2006a. Motivation. *JCLA (Proceedings of the Sixth Annual Meeting of the Japanese Cognitive Linguistics Association)* 6, 486–502.

TAYLOR, J. R., 2006b. Polysemy and the lexicon. In: *Cognitive Linguistics: Current Applications and Future Perspectives*. G. Kristiansen, M. Achard, R. Dirven, F. Ruiz de Mendoza Ibáñez (eds.). Berlin: Mouton de Gruyter, 51–80.

TAYLOR, J. R., 2007. Metaphors of linguistic knowledge: The generative metaphor vs. the mental corpus. In: *Language, Mind, and the Lexicon*. I. Ibarretxe-Antuñano, C. Inchaurrealde, J.-M. Sánchez-García (eds.). Frankfurt: Lang, 69–103.

TAYLOR, J. R., PANG, K.-Y., 2008. Seeing as though. *English Language and Linguistics*, 12, 103–139.

Iš anglų kalbos vertė Živilė Nemickienė